С.А. ЕРМАХАНОВА

МОДЕРНИЗАЦИЯ КАЗАХСТАНСКОГО ОБЩЕСТВА: СТИМУЛЫ И БАРЬЕРЫ

Данная статья представляет собой результат исследовательского проекта «Модернизация казахстанского общества: взгляд эксперта», проведенного в июне-августе 2006г.

В качестве экспертов – представителей субэлит – выступил высококвалифицированный управленческий персонал преимущественно высшего звена и профессионально-компетентные специалисты высокого ранга, занятые в сферах: государственной службы; торгово-промышленного бизнеса; науки, культуры и высшего образования; социальной работы и социальных услуг. Таким образом, в выборку (260 человек) вошли представители ключевых (с точки зрения общественных преобразований) субэлитарных групп – агентов модернизационного процесса.

Специально для данного исследования была разработана оригинальная социологическая анкета: «Модернизация казахстанского общества: взгляд эксперта».

Модернизация в казахстанском обществе встречает на своём пути разного рода барьеры и препятствия. Какова их иерархия? Какие главные факторы, по мнению экспертов, препятствуют успешной модернизации Казахстана? Ответы на эти вопросы содержатся в табл. 1. Для начала отметим, что каждый эксперт упомянул в среднем 2,6 фактора, тормозящих модернизацию (максимальное число ответов, согласно анкете, не должно было превышать трёх). Самым мощным в этом ряду выступила группа факторов, условно получившая обобщённое название «человеческий фактор» (его суммарный процентный балл составил 79,6%). В этот фактор вошли следующие: коррумпированность работников государственного аппарата (фактор-лидер во всей совокупности факторов, его упомянули 57,7% респондентов), общая бедность населения, препятствующая его экономической активности (20,4%), недостаток людей с деловой хваткой,

способных организовать бизнес (15%), приверженность населения традиционным социокультурным образцам, противоречащим новым демократическим и либеральным ценностям (7,3%).

Примечательно, что представительность в обществе различных в модернизационном отношении социально-психологических типов людей выглядит, по мнению экспертов, следующим образом: 33% составляют модернисты-рационалисты, т.е. те, кто обладает даром успешно действовать в непредсказуемых и сложных ситуациях, готовы взять на себя значительный риск и начать новое дело, способны сопоставлять затраты и результаты, обладают навыками калькуляции и пр., 39% являются комбинаторами, т.е. сочетают в себе как рациональные, так и традиционные начала в сознании и поведении и, наконец, 28% номинируются как традиционалисты, т.е. находятся под непосредственным мощным влиянием культурных, социально-экономических особенностей своей страны, во всем придерживаясь глубоко укоренившейся традиции.

«Неправильная экономическая политика» – является вторым по мощности фактором, сдерживающим модернизационный процесс (суммарный процентный балл составил 74,2%). В этот ряд мы включили следующие индикаторы: нецелесообразное использование национального богатства, в том числе природных ресурсов (на него указали 51,5% экспертов), упор на развитие сырьевых секторов экономики в ущерб несырьевым (29,2%), слабое развитие свободных экономических зон (8,1%).

«Слабость правовых институтов, отсутствие правопорядка» занимает третью позицию по частоте упоминаний (суммарный процентный балл – 33,5%) в качестве фактора, тормозящего модернизацию. Он объединил два индикатора: отсутствие порядка в правовой сфере, в судопроизводстве (18,5%), а также необходимой законодательной базы сопровождения реформ, модернизационных начинаний (15,4%).

Четвёртую позицию занял фактор, получивший наименование «технологический застой» (суммарный процентный балл – 27,3%). Он объединил два индикатора: отсутствие технопарков (15,4% экспертов указали на это обстоятельство) и недостаточный приток передовых иностранных технологий (отмечен 12,3% экспертов).

И, наконец, «непродуманность модернизационной стратегии в целом» была отмечена каждым седьмым экспертом.

Как видим, в нашем исследовании высветились две главные проблемы модернизации в современном Казахстане – коррумпированность работников государственного аппарата и нецелесообразное использование национального богатства, в том числе природных ресурсов. Можно предположить, что они тесно связаны между собой: коррупция обслуживает экономические интересы и нужды групп влияния, рвущихся к обладанию и распоряжению национальным богат-

Таблица 1. **Факторы, в наибольшей мере препятствующие успешной модернизации Казахстана, % к числу ответивших**

Фактор	%
«Человеческий фактор»	
Коррумпированность работников государственного аппарата	57,7
Общая бедность населения, отсутствие у населения денежных средств	20,4
Недостаток людей с деловой хваткой	15,0
Приверженность населения традиционным социокультурным образцам, противоречащим новым демократическим и либеральным ценностям	7,3
В целом по блоку	79,6
Неправильная экономическая политика	
Нецелесообразное использование национального богатства, природных ресурсов	51,5
Упор на развитие сырьевых секторов экономики в ущерб не сырьевым	29,2
Слабое развитие (отсутствие) свободных экономических зон	8,1
В целом по блоку	74,2
Слабость правовых институтов, отсутствие правопорядка	
Отсутствие порядка в правовой сфере, в судопроизводстве	18,5
Отсутствие необходимой законодательной базы	15,4
В целом по блоку	33,5
Технологический застой	
Отсутствие технопарков	15,4
Недостаточный приток передовых иностранных технологий	12,3
В целом по блоку	27,3
Непродуманность модернизационной стратегии	
В целом по блоку	15,0

ством государства, нецелесообразное же использование национального богатства, в свою очередь, состоит, отчасти, и в том, чтобы подпитывать, «содержать» коррупцию, а самих агентов коррупции «включить в долю». Мы не готовы здесь давать рецепты по устранению двух этих социальных зол. Универсальных рецептов не существует, каждое сообщество должно вести поиск своих специфических инструментов борьбы с этими явлениями.

Разрабатывая теорию общественного капитала, Ф. Фукуяма отметил, что «страна с небольшим общественным капиталом не только будет иметь мелкие слабые и нерентабельные компании, она будет страдать от широкого распространения коррупции среди правительственных чиновников и неэффективности системы государственного управления. Признаки подобного положения наблюдаются в Италии, где видна прямая связь между раздробленностью общества и коррупцией, особенно по мере продвижения из северной и центральной частей страны в южные регионы» [1, с. 158]. В унисон этой идее Дж. Гелбрейт утверждает: «Экономическая система функционирует эффективно только в рамках жёстких правил поведения. Первым из них является *всеобщая честность* – правда должна в полном объёме доводиться до сведения вкладчиков, общественности и, как уже подчеркивалось, потребителя» (курсив мой – Е.С.) [2, с. 34].

Международная организация «Transparency International» ежегодно публикует индекс восприятия коррупции (это комплексный индекс, основанный на данных экспертных опросов и исследований в отношении коррупции, проводимых различными представительными организациями), ранжируя страны (150 стран) по оценкам степени распространённости коррупции среди государственных служащих и политиков. Республика Казахстан включена в исследование с 1999 г. (рис. 1). Оценка осуществляется по 10-балльной шкале, где «10» означает – коррупция практически отсутствует и «0» – уровень коррупции очень высокий.

По данным Всемирного банка, который проводил исследования коррупции в странах с переходной экономикой (бывшие социалистические страны и Турция), уровень коррупции является наиболее высоким в тех из них, где политика менее действенна, а деятельность органов власти менее эффективна. Причем коррупционные схемы являются более сложными в тех странах, где переходный период всё ещё находится на относительно ранней стадии. Согласно тем же данным в Казахстане в 2002–2005 гг. наблюдалось скромное, но значимое снижение «коррупционного налога» (измеряемого в процентах от годового дохода компании), что внушает некоторый оптимизм [4]. Как видно, правящей политической элите Казахстана следует продолжать курс на укрепление этих положительных сдвигов и активизации усилий по «антикоррупционной терапии общества».

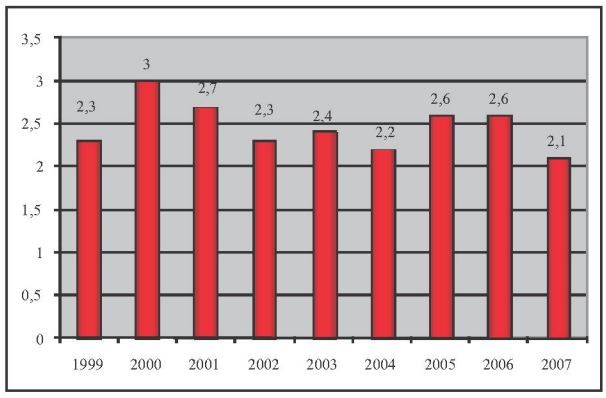

Рис. 1. Индекс восприятия коррупции: Казахстан, 1999–2007 гг. [3]

Помимо факторов, тормозящих модернизацию, есть и другие, противоположные по смыслу и симметричные первым, т.е. те, которые стимулируют, катализируют и активизируют данный процесс в современном Казахстане (табл. 2). В среднем каждый эксперт посчитал нужным для себя выделить в качестве главных порядка трёх таких факторов (2,8), что соответствовало ограничению, заданному в анкете («не более трёх ответов»). Особое место в ряду этих факторов занял экономический блок. Он является заглавным в модернизационном отношении (суммарный процентный балл достиг максимальной отметки 90%). Две составляющие данного блока – богатые природные ресурсы страны, иностранные инвестиции в экономику – отмечен был каждым вторым экспертом. Это – лидеры в ряду всей совокупности факторов, обеспечивающих модернизационный процесс.

Заметно «хуже» обстоит дело с факторами иной природы, таких как «активизация информационных потоков, коммуникаций и международных взаимодействий» (суммарный процентный балл – 33,5%), «развитие политических институтов» (32,7%), «человеческий фактор» (суммарный процентный балл – 23,1%). И, наконец, весьма слабо проявили себя следующие детерминанты: «рост технологического уровня производства» (15%), а также «развитие правовых институтов» (суммарный процентный балл – 9,6%).

Итак, подытоживая вышеизложенное, следует отметить, что модернизация в Казахстане стоит на «трёх китах» – экономике (богатые природные ресурсы, участие иностранных инвестиций, развитие рыночных отношений), информации и коммуни-

Таблица 2. **Факторы, в наибольшей мере способствующие успешной модернизации Казахстана, % к числу ответивших**

Фактор	**%**
Экономический блок	
Богатые природные ресурсы страны	55,4
Иностранные инвестиции в экономику страны	48,1
Развитие рыночных отношений	30,0
Единое экономическое пространство с Россией и другими странами СНГ	26,2
Свободные экономические зоны	5,0
В целом по блоку	90
Активизация информационных потоков, коммуникаций и международных взаимодействий	
Информационные сети (Интернет), современные виды коммуникаций	21,5
Встраивание в мировой глобализационный процесс	8,5
Опора на успешный опыт других государств	6,2
В целом по блоку	33,5
Развитие политических институтов (свободные выборы власти и пр.)	**32,7**
Человеческий фактор	
Рост квалификации управляющей элиты	11,2
Преодоление устаревших традиционных социокультурных образцов и замена их новыми, отвечающими современным требованиям	6,9
Высокий уровень активности населения	6,9
В целом по блоку	23,1
Технологические прорывы (рост технологического уровня производства)	**15,0**
Развитие правовых институтов	
Наведение порядка в правовой сфере, в судопроизводстве	5,0
Расширение прав и свобод граждан	4,6
В целом по блоку	9,6

кации, а также политике (развитие политических институтов), которые и вытягивают общество из трясины «вечно вчерашнего». Однако, к сожалению, в характере самой модернизации ярко просматриваются черты «вчерашнего дня»: 1) крен в сторону сырьевых, добывающих производств в ущерб развитию высокотехнологичных отраслей экономики, 2) отсутствие опоры на человеческий фактор – недостаток полноценных социальных агентов (акторов, субъектов) модернизационного процесса, поскольку значительная часть населения в трудовой и бытовой практике придерживается устаревших социокультурных образцов, демонстрирует низкий уровень деловой и социальной активности, к тому же бедна и недостаточно интегрирована в инновационные процессы и структуры, 3) слабое содействие модернизационным процессам правовых институтов, осуществляющееся к тому же в условиях деформированного правосознания населения (45,4% наших экспертов полагает, что «в обществе действует лишь один закон – сила денег»). Иными словами, модернизация в Казахстане осуществляется «сверху» в формате и границах стереотипов «традиционного толка».

ЛИТЕРАТУРА

1. *Фукуяма Ф.* Доверие. Социальные добродетели и созидание благосостояния / Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология. Под ред. В.Л. Иноземцева. М.: Academia, 1999.

2. *Гелбрейт Дж. К.* Справедливое общество. Гуманистический взгляд// Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология/ Под ред. В.Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999.

3. Индекс восприятия коррупции: Казахстан, 1999–2007 гг. [online]. [Обращение к документу: 25 марта 2008]. Доступ через: <http://www.transparencykazakhstan.org/content/8.html>.)

4. *Андерсон Дж.Х., Грэй Ш.В.* Доклад Всемирного банка «Борьба с коррупцией в переходный период 3. Кто добивается успехов... и почему?». Всемирный банк: 2006. [online]. [Обращение к документу 26 декабря 2007]. Доступ через: <http: //www.worldbank.org/eca/act3>.

Резюме

«Қазақстандық қоғамның жаңаруы: сарапшылар көзқарасы» деген сауалнама бойынша жүргізілген сараптық зерттеудің нәтижелері қарастырылған. Сараптық сұрау барысында ескерілуі керек жаңару үдерісінің әртүрлі салаларындағы қайшылықтары және осал тұстары анықталған.

Summary

The results of expert"s survey "The modernization of Kazakhstan society:" are considered in the article. The rupture, consistency and nonsynchronous of modernization processes in different spheres of social life were fixed during the expert"s survey. This process shows that Kazakhstan society needs in relevant correctives, which will be directed to remove this defects.

Б.Н. ҚЫЛЫШБАЕВА

ГЕНДЕРЛІК БІЛІМНІҢ ТҰЛҒАНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНА ЫҚПАЛЫ

Гендерлік білім беру қоғамда демократияның нақты негіздерін туғызудың басты шарты болып табылады. Қазіргі кезеңде гендерлік қатынастардың барынша толығымен жеке тұлғаның жетілуіне жағдай жасайтын жаңа модельдерін қалыптастыру қажет. Осы ретте қоғамның өте оңды гендерлік құрылысы әр индивид еркін және өз істеріне жауап беретін субъект ретінде әрекет ететін тәртіп түрін білдіреді. Ол неғұрлым өзіне ыңғайлы, қолдануға болатын өмір сүру стилін таңдайды және бұл таңдауды ерлер мен әйелдердің атқарар әлеуметтік рөлдеріне сәйкес маңайындағылар қабыл алады және сыйлайды. Гендерлік теңсіздік мәселесіне қоғамның зеректігін көтере отырып, білім беру жүйесі қалыптасып келе жатқан азаматтық қоғамның және жастар мен аға буынның белсенді ұстанымын дамытуға елеулі үлес қосты. Гендерлік теңдік, жыныстық теңдікке қарағанда, қоғамдық жүйенің барлық аспектілеріндегі ерлер мен әйелдердің тек саны жағынан қолжетімсіз. Ол гендерлік қатынастарды, олардың формалды және формалды емес қырларын сапалық жағынан өндеу болып келеді. Өзімен және қоршаған әлеммен жарасымды қатынастар құру базисі ретінде гендерлік сәйкестік танылады. Сәйкестіктің қалыптасуы әр жеке тұлғаның жеке, өмірлік маңызы бар және мәдени қажеттіліктерін қанағаттандыруға деген құқығы мен мүмкіндіктерін қамтамасыз ететін адамгершілік өзара қарым-қатынастар негіздерінің қалыптасуымен ұштасады. Сәйкестіктің қалыптасуы мектеп маңызды институт болып табылатын әлеуметтену процесі шеңберінде іске асады. Қазіргі замандағы мектеп дәстүрлі гендерлік стереотиптерді қайта іске қосады, мұнда қыздарды болашақ әйел және ана ретінде тәрбиелеуге баса назар аударылады. Мамандар бұл феноменді «жабық оқу жоспары» деп атайды. Әйелдің қоғамдағы барынша насихатталатын ізгілікті рөлі толықтай күйеуіне тәуелді және дәстүрлі отбасына қалтқысыз қызмет ететін ана, жар, үй шаруашылығындағы әйел рөлі болып табылады. Жар болу және ана болу әйелдердің көпшілігі үшін басты мұрат болып табылады, ал тұрмысқа шықпаған, ажырасқан, баласы жоқ, мансап қуған әйел рөлі теріс құбылыс ретінде қарастырылады. Үй шаруашылығы мен үйден тыс жұмыс істеуді үйлестіру – бүгінде кең таралған құбылыс, алайда жар және ана болу міндеті қашанда ең маңызды міндет ретінде бағаланады. Қазіргі замандағы әйелдер түрлі өмірлік стратегияларды таңдайды. Әйел үшін тұрмысқа шыққаннан кейін ана болу міндетін жүзеге асыру, содан кейін ғана балалары ес біліп қалғанда жұмыс істеуге шығу – бәрінен де дұрыс стратегия. Келесі бір көп кездесетін жағдай – ана болу міндетін кейінге қалдыру, бұл жағдайда әйел алдымен мансап қуып, содан кейін ғана бала тәрбиесімен айналысады. Үшінші стратегияда ана болу міндеті мен отбасылық құндылықтар өмір бойы басым бағытқа ие болады. Төртінші стратегия отбасы мен қызметін үйлестіруге мүмкіндік береді. Ал әйел үшін тек мансап үнемі басымдыққа ие болатын жағдай анағұрлым сирек қызығушылық тудырады. Біраз уақыт бұрын ғана орта жастағы әйелдер үшін тұрмысқа шығу ертеңгі күнге сенімді болудың жалғыз жолы болды. «Кәрі қыз» деген теріс имидждің ықпалымен адамдар бұрынғысынша әйел адам үшін білім алу, жұмыс істеу сияқты іс-әрекеттердің барлығы оның ең басты міндетіне – күйеуге шығуына еш кедергі келтірмеуі керек деп есептейді. Қазіргі әйелдердің көпшілігінің тұрмысқа шығуға деген көзқарасы олардың аналары мен әжелерінікіндей болып қалған: тұрмыс құру – жастық дәуреннің аяқталуы және ересек өмірге аяқ басқанын сезіну. Олар өздерінің күйеуге шығуын қоғам құп көреді және керісінше, отбасын құрмау, қоғамдық көзқарас тұрғысынан, сәтсіздік белгісі болып табылады деген сенімде. Мұндай мақсат қыз балаларда бала күнінен пайда болады. Мектеп сондай-ақ қыз балалардың бойынан «кәсіби жетілмегендік», «жетістікке жетуден қорқу» сияқты өз-өзіне сенімсіздік қасиеттерін айқындай отырып, елеусіз түрде әйелдердің шығармашылыққа мүмкіндіктері шектеулі деген идея жүргізеді. Қазіргі мектептерде әлі күнге дейін кеңес заманындағы мектептерге тән сипаттар басым, атап айтар болсақ, олар – жеке тұлғалықты жою, билікті әлеуметтік жағынан тыңдайтын азаматтар тәрбиелеу. Мұндай мектептерді бітіріп шыққан қыздар көбінесе оқытудың тоталитарлық әдістерін қолданатын жоғары және орта мектептің «тәртіпке келтіру шараларының» нәтижесін көрсетеді. Орта және жоғары білім беру жүйесіне гендерлік курстарды енгізу гуманитарлық факультет студенттерінің кәсібиленуіне жағдай жасап қана қоймайды, сонымен қатар білім беруді төзімділіктен жоғары ете отырып, тоталитарлық білім беру тәжірибесін өзгерте алады.

Гендерлік курстар гендерлік теориямен таныстырып қана қоймайды, сондай-ақ стереотиптерді, соқыр нанымдар мен комплекстерді де өзгерте алады. Қазіргі гендерлік теориялар сәйкестіктің перфомативтілігі мен иілімділігін, әлеуметтік белгілердің, жаңа тәжірибелердің, мәдени өмірдің құндылықтары мен баламалы түрлерін құрылымдау мен қайта құрылымдауды, нәсілдік, сексуалдық, мүліктік жағынан азшылық топтардың құқығын кеңейтуді көрсетеді. Білімділік, ал біздің заманымызда гендерлік білімнің болуы адамды кемсітушіліктің кез келген түріне сезімталдықпен қарайтындай етіп, билікке қатысты сыни көзқарасын қалыптастырады.

Өзінің жаңашылдығының, түрлілігінің, қатып қалған қағидалардан бас тартуының арқасында гендерлік зерттеулер қазіргі білім беруді оқыту жүйесінің оңтайлылығы мен икемділігі жағына қарай түрлендіруді тездетуші фактор рөлін атқара алады. Бұл зерттеулер классикалық, дәстүрлі әдіснамалар сынына негізделген және студенттің ғылыми білім қорын байыта отырып, жаңа классикалық теориялар мен тұжырымдардың танымдық құндылығы мол деп қарайды. Пәнаралық сала бола отырып, гендерлік зерттеулер жоғары білім беру жүйесіндегі әлеуметтік пәндердің мейлінше тығыз байланысына, жан-жақты мамандарды даярлауға жағдай жасайды.

Гендерлік оқыту дәстүрлі гендерлік рөлдермен және гендерлік стратификацияның дәстүрлі жүйесімен байланысты гендерлік стереотиптерді еңсеруге бағытталған, әйелдердің белсенді түрде экономикалық және саяси өмірге араласуын және сонымен бір мезгілде ер адамдарды балаларға білім беру және тәрбиелеу процесіне тартуды көздейді.

Гендерлік білім беруді енгізу «жабық оқу жоспары» деп аталатын жүйемен күресуге мүмкіндік береді, бұл жоспардың астарында әйелдерді оқу материалдарына толық қатыстырмау, әйелдердің тарих пен мәдениетке қосқан үлесін елемеу, қыз балалар мен ұл балаларға арналған алдыңғыларының тәуелді, атқарушылық мінез-құлқы мен соңғыларының белсенді, басым сипаттағы мінез-құлқын көздейтін түрлі мінез-құлық модельдерін қалыптастыру жатыр.

Гендерлік білім беру бірнеше маңызды міндетті атқарады:

1. Ғылыми міндеті академиялық зерттеулер саласына гендерлік теорияны енгізеді, жаңадан білімді арттыруға, зерттеу топтарын қалыптастыруға жағдай жасайды.

2. Білім берушілік міндеті гендерлік мәселелердің қоғамдық деңгейде түсінілу деңгейін көтереді, гендерлік тақырып бойынша оқу курстарын енгізеді, пәнаралық сала ретінде гендерлік зерттеулерді туғыза отырып, жекелеген ғылымдар арасындағы байланыс пен өзара алмасуды ұлғайтады.

3. Саяси міндеті саясат күн тәртібіне әйелдердің де мүдделерін енгізуге, білім беру бағдарламаларына қатысушылардың белсенді әлеуметтік ұстанымын дамыту арқылы қоғамда гендерлік теңдікке қол жеткізуге жағдай жасайды.

4. Әлеуметтендіру міндеті жаңа рөлдерді меңгеру мүмкіндіктерін кеңейтеді. Бұған сабақ құрылымына енгізілген өзін-өзі таныту жаттығулары арқылы қол жеткізіледі. Кейбір тапсырмалар дәстүрлі білім беру әдістері тұрғысынан азғырушылық болып көрінуі мүмкін. Алайда тиісті ырғақпен және әдемі әзіл араластыра отырып өткізілген мұндай сабақтар студенттердің дүниетанымында тұтастай бір төңкеріс жасауы мүмкін. Дәрістерде аудиторияны ұйымдастырып, шоғырландыру өте қиын, өйткені «ұжымдық кепілдік» тәжірибесі, жеке жауапкершілік үрейі кеңестік кезеңнен кейінгі санамен астарласып жатыр. Гендерлік білім беру процесіндегі интерактивті әдістер эмоционалдық потенциалдың тінін сөгуге, айтушы мен тыңдаушының белгіленген ұстанымдарын бұзуға мүмкіндік береді. Сондықтан гендерлік стереотиптер өзгерістерінің маңызды тәжірибелік аспектісі студент қыздарды басқа ер адам, яғни күйеуі, әкесі, ғашығы, достары, оқытушысының немесе бастығының беделі арқылы емес, сондай-ақ өзінің жеке тұлғалығын құрылымдау арқылы өзін-өзі көрсетуге үйрету болып табылады. Бұл жағдай бозбалалар үшін де маңызды болуы мүмкін: «көпшілік беделіне» негізделмеген өз ұстанымын растау және сол ұстанымда тұруға үйретеді.

Гендерлік курстар интерактивті оқыту әдістерін кеңінен пайдалануға мүмкіндік береді, бұл әдістердің ішінде талқылаулар, «мидың батыл әрекеті», рөлдік ойындар, аз топтарда жұмыс жүргізу, эссе, тест, сауалнама және басқа да шағын зерттеулер бар. Дәстүрлі мектеп классикалық білім берудегі немісше жүйеге негізделген, ол өз кезегінде «оқушы-оқытушы» иерархиялық қатынастарына құрылады, мұнда білімді, билікке, идеялар трансляциясына дара иелік етуші тәлімгер басымдыққа ие. Мұндай дара иелікті көрсетудің түрі ақпарат-мәліметтердің монологтық мазмұндамасы сипатында оқылатын дәріс болып табылады. Ал семинар өз кезегінде студенттердің материалды меңгеру, сабақты түсіну деңгейін тексеру үшін қойылған сұрақтарға жа-

уап алуды білдіреді. Гендерлік курстардың мүмкіндіктері диалогты қамтығандай монологты да көп қамти бермейді. Бұл дәстүрлі дәріс беру үлгісін шетке ысырмайды, бірақ оны елеулі түрде түрлендіреді, оқу материалының студенттер санасына ықпал ету мүмкіндігін кеңейтеді, студенттің психиканың сәйкестікті қалыптастыратын анағұрлым терең деңгейлері негізінде қабылдауын қамтамасыз етеді. Стандартты емес (оқу аудиториясы үшін) жаттығулар мен әдістер студенттердің жаңа ақпарат алу арқылы ғана емес, сондай-ақ көшбасшылық рөлдерді ауыстыру мүмкіндіктерінің пайда болғаны арқылы, стереотиптерді қайта құрылымдау арқылы да үлкен қызығушылығын тудырады. Гендерлік білім беру жүйесінде қолданылған стереотиптер трансформациясы субъектінің сезіну тәжірибесін мәдени сәйкестікті қалыптастырудың және оқытудың қажетті бөлігі ретінде қолдануға мүмкіндік береді.

Орыс тілінің өзінде материалдар жеткіліксіз, материалдардың көп бөлігі аударылмаған, бұл өте қызықты авторлар оқырманымен көпшілік болып танысуға кедергі тудырады. Гендерлік курстарды оқып жүргендердің шет тілін білуі, талқылауға деген ниеті мен мүмкіндіктерінің болуы қажет. Ақпарат алу және тілді дамыту қызметімен қоса, түпнұсқа болып табылатын, оқулықтарда қысқаша мазмұндалмаған бастапқы мәтінмен жұмыс істеу шығармашылық ойлауды жетілдіре түседі.

Гендерлік оқыту процесіндегі баламалы сәйкестіктің қалыптасуы студенттерде ғана болмайды, сонымен қатар оқытушыларда да қалыптасып, оларды өз принциптерін, өмір сүру тәсілін қайта қарастыруға мәжбүрлейді. Гендерлік білім беру мәдениет механизмдерін құрудағы сапалы жаңа кезең болып табылады. Білім беру және тәрбиелеу жүйесі, олардың ішкі саясаты «мәдени ережелер» мен гендерлік сәйкестіктер типтерінің негізгі өндірушісі болып табылатындығы қазір күмән тудырмайды. Гендерлік білім беру дайын рецептер ұсынбайды және өмір сүру тәсілдерінің алуан түрлі болуына жол береді; ал гендерлік теорияның пәнаралық сипаты мен мультикультурализмі ойлау жүйесінің барынша төзімділігін қамтамасыз етеді; гендерлік білім берудің мақсаты патриархалдық қоғамның тоталитарлық құндылықтарына баламалы сәйкестікті қалыптастыру болып табылады.

Гендерлік білім берудің мақсаты мәдениет құндылықтарын меңгерген, нақты өнегелілік бағыт-бағдары бар, өзі үшін де, қоғам үшін де еңбектене алатын тұлға қалыптастыру болуы тиіс. Өсіп келе жатқан ұрпақ тәрбиесіндегі басты бағыт тұлғаны еркін дамыту, оның өзі үшін де, басқалар үшін де бойындағы барлық қарым-қабілетін толығымен іске асыруы үшін сол қарым-қабілетін еркін дамыту басымдығына ие гуманистік бағыт болуы тиіс.

Резюме

Предложено собственное видение трансформации гендерной идентичности в процессе знакомства с гендерными курсами. Гендерное образование позволяет бороться с так называемым «скрытым учебным планом» (неадекватная репрезентация женщин в учебных материалах, игнорирование вклада женщин в историю и культуру, формирование разных моделей поведения для девушек и юношей, поощряющих зависимое, исполнительское поведение первых и активное, доминантное поведение последних). Формирование альтернативной идентичности в процессе гендерного обучения происходит не только у студентов, но и у преподавателей. Гендерное образование представляет собой качественно новый этап в создании механизмов культуры

Summary

Gender education can fight with the so-called «hidden curriculum» (an inadequate representation of women in educational materials, ignoring women's contribution to the history and culture, the formation of different models of behavior for girls and boys, encourage dependency, performing behavior of former and active, dominant behavior of the latter) . Formation of an alternative gender identity in the process of learning takes place not only among students but also among teachers. Gender-based education represents a qualitatively new stage in the creation of mechanisms of culture.